

tem a Republicæ administratione depellendi non sunt, si probatae & spectatae sint eruditio & fidei; unde Hoc-tatius,

*Hoc generosior
Descendat in campum petitor,
Moribus hic meliorque fama
Contendat.*

Ac in ea opinione cordati quique Jureconsulti sunt:

Lex Dei has requirit in judicibus qualitates. 1. Sapientiam. 2. Prudentiam. 3. Justitiam. Deut. 1. 13. Alias insuper Exod. 18. 21. scilicet. 4. Fortitudinem. 5. Timorem Dei. 6. Amorem veritatis. Receptum illud quoque moribus sicut, ne in concilium admitteretur, nisi qui integras corporis atque animi commendaret. Quia enim velut coram ipso Deo in sanctuario judicabatur, etiam perfectio natura ejusque conditorem decuit.

Etsi enim respectus eius cum summam imperfectionem ostentent, gratia tamen eidem est qualisunque perfectio. Unde & Sacerdotes, quique divina peragebant, nulla corporis labi insignes esse oportebat. Hinc Antigonus Hyrcanus dentibus auriculas lacervavit, ut Sacerdotio inhabilem redderet. Idem quoque Gentiles observasse legimus. Horatius Cocles, & Mutius Scævola ideo Magistratus incapaces fuerunt, quia mutili. Præterea illud quoque a Persis religiose observantur est, quod totifere Orienti familiare, neminem ad honores ac imperium suscipere, quem corporis mutilatio, vel naturæ iniquib[us]dans membris infirmitas noraret. Malum istud nomen & augurium censebatur, ad honores vel regnum promovere, cui corpus integrum non esset. Etsi enim saepe corporis imbecillitatem & deformitatem ingenii viribus compense provida natura; tamen credulum superstitionis vulgus, ut plurimum, de exteris judicat, & prout illa in oculis incurrit, ita autoritatem Principis ac judicium admiratur. Recte alibi Curtius: Plerisque gentibus ingens in corpore veneratio est, magnorumque operum non alios capaces putant, quam quos specie egregia & eximia natura davant.

Peregrinos quoque non tantum supra supremo tribunal, verum etiam ab aliis dignitatibus arcuerunt Iudei. Cujus & communis & specialis ratio facile dari potest. Communis, quod patire amor indigenas maxime trahat; peregrini non tam ex affectu, quam utilitate, singula ponderent, consummata uxoritas in vita & suspecta civibus sit. Sed specialis in populo. Judacio fuit, ne gentes extra communionem legis posse miserentur, quo fatalis ille Servatoris adventus rectius argueretur. Peregrini autem censebant illi omnes, qui quāmis nati in Iudea, Judæum sanguinem non attinebant. Quare omnes profecti ad dignitatem promoveti non poterant, Thys. in celeb. reb[u]sp. Quod a Maimonique recte annotatum. Unde in copore Talmudico scriptum, ideo Herodem magnu[m] illud concilium ferro obiecisse cum revera eum tanquam proprium Regem non agnoscere.

Unde videtur, non tantum antiquorum Patrum atque Historiorum certam eam esse sententiam; Herodem nimis alienigenam fuisse, verum illud ipsum celebrissimum vaticinium de ablato sceptro Iudeo suo opportuno tempore vites acceperisse. Etsi doctissimi viri, ut Josephus Scaliger & Iacobus Casaubonus, credant, ita infirmum fuisse Iudei Herodem, ut omnium dignitatem capax fuerit, recte tamen ex Maimonide ab aliis annotatum, nunquam peregrinos, vel profectos, nisi matrem habuerint Iudeam, inferi sanctissimo populo potuisse. In Deut. Dominus dixit: Constitue Regem, quem Deus elegerit ex popularibus tuis. Ne alienigenam facio, qui non sit de gente tua. Cum autem fuerit constitutus, ne comparet sibi ieruos multos, quies confusus reducat populum in Egyptum.

Iudei plures etiam requirebant, ut Jedes calent septuaginta linguis, ne opus sit per Interpretari audire; Ne sint vetuli & marceant; quæ qualitas itidem apud Romanos requisita fuit a Judicibus; unde illud proverbiu[m]: Senagenarius de ponte; Ne sint Eunuchi, cum tales amant esse immices; ut sint patres libitorum, quibus credunt plus misericordia inesse; Ne sint Magi rudes, cum sine ea nesciant judicare Magos.

Hinc non defuerunt, qui e processerunt, ut credissent Septuaginta oportere esse Magos, quo possent & ipsos Magos explorare. Sapientissime etiam Iudei, ut esent semper idonei viri, qui surrogari mortuis judicibus possent, tria subsellia inferiorum, quos vocabant discipulos

sapientum, instituerunt; et his eligebant, si quis deficeret, & duo ex his comitabantur condemnatum capitum, ad executionis locum: quod ab aliis annotatum.

Locus executionis erat extra portas; cum Reus ad supplicium trahitur, præcedebat Praetor publicus clamans: Hic vadit ad supplicium, quo subit hanc mortem, quia commisit hoc flagitium, hoc tempore, hoc loco, & N.N. sunt hujus rei testes; properea si quis quid scit, quod huic prodere posset, veniat & in medium proferat. Quo fine constitutus quispiam fuit in foribus Consistorii, manu tenens sudarium, aut vestem lineam, ut eam, si quis illius defensionem suscepturnet, vibraret: quo viso alius, non procul infidens equo, effuso cursu revocabat damnatum. Imo ubi Reus habebat, quod in sui defensionem diceret, quater aut quinque licebat reverti, nisi vana loqueretur. Proinde ut accusatus illius verba in via ponderarentur, duos ei adjungerent ex Discipulis sapientum. Plura qui cupiat, aedat eos, qui ex professo de Republica Hebreorum scripserunt.

Sententia de causis per Judicem hoc modo ferebatnr: Tu N. innocens es. Tu N. obligaris. Tu Simeon justus es. Tu Ruben Reus. Redeamus in viam.

Sed & prohibuit Constantinus Caesar, ne quis officia quedam aut Magistratus gereret in ea provincia, ex qua oriundus esset, vel larem ante elegisset, L. 3. Cod. de disters. offic. & appar. judic. Quod & aliquando in Gallia obrinuisse ex constitutione Pulchri Regis & Caroli V. norat Gregorius Tolosanus lib. 47. cap. 10. Et in Regno Castella in Hispania id hodie servari, & in quibusdam Italie populis, qui alienigenas suis civibus præficiunt Magistratus, ne si civis civibus præsint, vel nimia indulgentia illi parcant, aut odio veteri præter modum in illis laeviant: idem auctor annotavit.

De obstatulis a judicandi munere arcentibus, plura doce & ample fatis apud Emmam Gonzales, in c. Sist. status 13. de Rescriptis.

Hactenus de qualitatibus boni ac egregii Judicis egimus; restat, ut nunc videamus de ejus officio.

In cognitione suscipienda, officium Judicis est, ut nemini denegat Justitiam. Ideoque Justinianus Imperator pacem statuit in Judicem, qui noluit per gratiam aut fortes causam cognoscendam suscipere, aut suscepit de fine, L. 13. §. 8. C. de judicis.

Si autem Magistratus non utatur jurisdictione, cum posse & debet; ceterum est amitti jurisdictionem propter Justitiam denegat, aut dissimulat. Quæ tamen præterdi rariissime possit, ultra particularem causam, de qua agitur, aut. statutus, C. de Episc. & cler. Neque enim ex particulari negligenter præjudicari patientur universali jurisdictioni in cateris. Atque ita sapientia Camera Imperiali jurisdictionem scindari docet Andreas Gail, obser. lib. 1. obser. 28. Adstipularunt Britan. Costumes Generales des pays & Duché de Bretagne art. 37. Le Seigneur ne voit refuser ni differer de faire justice par lui n[on] ses officiers chacun à son regard. Et s'il y falloit, il perdroit sa justice, specialment en teluy cas, s'il en estoit repris de la justice supérieure. Ac Instructio Curia Gelria, art. 51. Item C.

Ne autem Sacra turbentur, Judex diebus festis, Dominicis, itemque jejunis ac precibus destinatis, jus dicere prohibetur. Et quidni tanta apud Christianos Sacerdotum veneratio, cum etiam Gentilibus dispuicit dies festos iuris fædari; unde Poeta.

Prospéra lux oritur, linguis animisque favete,
Nunc dicenda bona sunt bona verba die.

Lite vacent aures, insanque protinus absint
Jurgia, differ opus livida turbatum.

Referit huius potest Decretum Ordinum Gelriae in Comitiis Noviomagens. an. 1631. quo agerum Praefecto ejusque assessoribus in Regno Noviomagens licentia datur differendi diem statum visitandis ageribus a dominico in proxime sequentem.

Tradit vero Groenevogen, in leg. ultim. Cod. de Fe[ri]is, quod diebus dominicis testes examinare, & de iuriorum causis, si ita occasio ferat, Hollandis Judicibus religio non sit: quinimo nonnullis judicibus paganis, non nisi iisdem diebus dominicis pro tribunali sedere possit. Beati enim, qui justitiam faciunt in omni tempore, Psalm. 106. 3. Ac debitorem de fuga suspectum etiam in terris Deo dedicatis arrestari posse, tradit Peckius in tract. de jur. sif. cap. 10.

Idem observati inquit in debitore extraneo, si periculum sit, ne

fit, sic abeat. Bonorum etiam publications diebus dominicis fieri jubet, Instr. Cur. Holland. art. 181.

De diebus festis agunt l. 2. & l. 6. C. de ser. De hodiernis feriarum diebus vide Instr. Cur. Gelria ar. 6. Hollan. ar. 333.

Festorum olim Pontificibus potestas fuit, quod vetus Historia & Cn. Flavii factum indicat: Sed inenarrata, quæ quolibet mense futura esset, Feriae, a Rego sacrorum predici solita fuerunt.

Judices prohibentur exercere jurisdictionem, astutive justitia noctu facere, Nov. 92c. 3. Nec noctu evocandi litigantes sunt, licet extrajudicialis actus sit, licet cognitionem cause non desideret, nisi publica quædam utilitas aliud suadet. Quod non solum in ordinariis, sed & delegatis Judicibus obtinet. Ne arbitrio quidem aliud posse, nisi ea facultas compromissaria sit, DD. recepta opinio est. Verum ea necessitas nos, quos arbitratores vocant, non tener, cum pro interpretibus pacis magis habent, quam Judicibus.

Originem hoc traxit ex Lega XII. Tabularum, cuius caput fuit: ante meridiem causam concito, cum perorant ambo præsentes, post meridiem præsenti item addicito, si ambo præsentes, sol occasus suprema tempestas esto. Sed & memorie proditum est, Senatus consultum ante ortum solem vel occasum factum, ratum non fuisse.

M. Pletorius plebisitum tulit, Praetor, inquit, Urbanius supremum ad solis occasum jus inter cives dicit.

Potio apud Gelria jubet Satrapa ac Judex in sua quicquid præfectura, tempes tive, horam intra octavam & nonam matutinam, aut saltu[m] sole adhuc ascendentem, in loco iudicij habendi comparare ad munidum tribunal ac administrandum cuique vice Principis Ius & Justitiam, Velari cap. 1. art. 5. Zuzphanienst. 1. §. 2.

Quo quæque res est gravior ac magis letitia, hoc comodius mane quam a prandio expedier. Singulatior autem in transactione anni 1538. art. 20. inter Carolum Gelria & Joannem Clivie Duce permittitur, ut iudex tam ante quam post meridiem pro tribunali se deat in locis ubi antea pomeridianum solum tempore fieri solet, Lamb. Gor. ad consuet. Velari, cap. 1. art. 5.

Nec potest nocturno tempore aliqua sententia ferri, cum ea palam ac publice ferenda sit, per l. cum sententiam, C. de Sentent. & interlocut. omn. iudicis. Si quidem que nocte sunt, clam & occulta fieri in eliguntur, l. 1. D. de furt.

Tradit autem Groenevogen in l. 6. C. de sentent. & interlocut. omn. Jud. a morum nostrorum simplicitate alienum esse, ex eo solummodo irritas fore sententias, quod non publice, sed secretu loco, & abente Justice late sunt. Verum id Gallia consuetudine consentaneum esse, ex Autunno & Christinæ ab ipso annotatum.

Verum Areopagitæ noctu judicant & quidem in tenbris, ne oculis interduci, varijs perturbationis in animum intermitterent per ista quasi fenestræ, quibus moribus transtverti ab æquitatis tramite & juris raperentur.

Non potest autem apud Romanos noctu jus dici: Quod tamen tam præfata & non esse accipendum existimat Argentarius ad art. 20. ut si tribunalia multitudo castrorum juri dicendo diem in noctem produxerint, nullitas intelligi debet: Memoria enim proditum est, Imperatore Augusto plerumque in noctem jus dixisse. Quod & de Marco Antonio Philosopho in eis vita narratur. Proinde nec tam ista absconde statuuntur, ut nunquam liceat jus noctu dicere; veluti si partes consentiant, si necessitas urgeat, si delicti vindicandi, aut inquirendi ratio id velit, &c. Ceteri autem actus, si qui ab unius potestate pendet, nec cum alio explicantur, noctu exerceri possunt, ut testamenta; contractus etiam omnes celebrari possunt.

Porro jus dici debet in locis idoneis, honestis & ad id destinatis. Tria autem sunt requisita, que ex opinione DD. locum idoneum constituant: Sit alius locus sit, ubi copia peritorum habeti possit. Si item annona idonea sit ad vicuum, ac denique ut tuto adiri & committi possit, l. 7. §. 4. D. Quibus ex caus. in possess. eat. Debet etiam locus honestus: hinc non in lupanari aut popina jus reddet, l. 21. §. 11. D. decept. qui arbiri. l. si locus D. de iudic. l. p[ro]m. D. de iust. & iur. Ac tandem debet esse locus ad jus dicendum destinatus: Ubicunque, inquit Paulus Jurisconsultus, Praetor, salva maiestate imperii sui, salvoque mors majorum, jus dicere constituit: si locus recte jus appellatur. Ac in leg. si locus D. de iudic. inquit Ulpianus: si locus in iubendo judicare comprehensus non est, videtur ex loco judicare iustitiae, quo solet judicari sine incommodo litigantium.

Excipiuntur autem causæ, quæ cognitionem non posse Carlev. de iudicis. Tomo 1.

scunt, & summarie & de plano decerni possunt, quod vox ipsa de plano indicat, ut extrajudicialia pene omnia, l. 1. S. 1. D. Quis ordo in honorum poss. servet.

Ut Judici noctu jus dicere hanc licet, si quoque Apparitorum munera prohibentur, quo in genere sunt præcepta de solvendo, denunciationes, interpellationes, pignorationes, executiones, auctiones, subhaftationes missiones in possessionem, citationes, & si quæ talia per officia & executores judiciorum curari solent.

Præterea Paulus Jurisconsultus in l. 47. D. de re iudicata, ad officium Judicis pertinere affirmat, de unoquoque negotio, præsentibus omnibus, quos causa contingit, judicet. Alexandrum Regem, cum e duobus adversariis alterum audiret, dicere solitus, integrum se aereum alteri feruisse, memoria proditum est. Proinde præcedere debet in ius vocatio; nam cum Judex præsentibus, quorum res agitur, judicare jubatur, consequens sane est, judicium a vocacione institui, quam etiam iuris divini esse exploratum est; cum Judex, nisi audiens partibus, eo jure non judicet, Joh. c. 7. Nunquid quenquam lex judicat, nisi prius audiret eum? Adeo ut sententia ex defectu citationis Divino patiter & humano jure nulla sit: Deus quicquid omnipotens, quamvis omnia nuda & intime parentia sint oculis ejus, Heb. c. 4 vers. 13. Adam tamen præactivationem, Genes. c. 3. vers. 9. & malam Sodomæ, cap. 18. vers. 20. & 21. parte inaudita atque indefensa judicare noluit, ut Judices a precipitate sententia prolatae compescerent.

Dummodo jus dicti partibus præsentibus oportet, vocari autem debet: ut præsentes sint, consequens fuit, de eo quoque constitui, ut certus constitutusque dies præsteretur vocato, non anterior quam pro loco intervallis congruet, non longior item, quam conveniret, l. 1. D. de quis caus. in iudic. sif. cauf. Quo Edicto Praetor tam Reo, quam Actioi consuluit, ne hic nimia Rei tergiversatione moram iniungat, neque illa nimia adversarii celeritate premeretur, sed commodum tempus ad veniendum, seque instruendum tam ad iter, quam ad forū haberet. Ut fere Reorum est fugere, l. 13. C. de judic. ita auctorum, nimium in Reos irrue, & quanta possum celeritate festinare, urgere, cum facio, ut ajunt, adesse. Quod autem ipsi creditores Reis humanitas & miserationis tempus sepe denegant, Praetor & Lex æquitate quadam indulserunt.

In ferendis sententiis duas Ordines partes præsentes esse oportuit iure civili, l. 45. C. de Decurion. Quod hodie observari non solet, sed referunt ad universos, quod publice sit per majorem partem, l. 19. D. ad Municipal. l. 60. D. de R. J. In supremo autem Hollandia Curia, septem præsentibus, lites discuti atque terminari possunt, Instr. supr. Cur. art. 1. In Provinciali autem Hollandia Curia, quinque Senatorum præsentiam sufficere receptum est.

Hodie autem non Latina aut Graeca lingua, quam plerique Judices ignorant, sed duæ Religionis & territorii idiomate sententia feruntur, Groenev. in l. 12. C. de sentent. & interlocut. omn. Jud.

In Parlamento Parisiensi atque in reliquis superioribus Gallorum Conciliis, sententia definitiva ex ore Præsidis pronuntiatur. In his vero Belgii Regionibus Graphiarius aut Secretarius, Senatoribus omnibus, aut saltu[m] duobus Curia Commissariis præsentibus, de scriptis sententiis recitat atque pronuntiat, Groenev. ad iiii. C. de sentent. pericul. recit.

Porto ad officium Judicis quam maxime pertinet, cutare, ne causa jam contestata, lites sunt immortales, nec expediunt per longissimas moras, per æcumna fædia, & per sumptus impensis; jam olim Juvenal.

Expectandus erit, qui lites inchoet annus Torius populi, sed tunc quoque mille ferenda Tedia, mille more; lata pugnamus arena, Et res atteritur longo sufflamine litis In cunctis seniūn Martialis.

Liste bis decima numer antem frigora bruma, Conterit unatribus Gargiliane foris, Ab miser, & demens! viginti litigat annis Quispiam, cui vinci Gargiliane licet?

Nationum quarumcumque in hanc tabem constitutiones infurgunt, neque ulla haec est Herculis clava domari potuit: reficere uno capite repulsa plura; ac medela sepe morbo gravior. Dictator Sylla, Consul Pompejus, Julius Caesar, ac Vespasianus judicia ad brevissimum Ordinem redigere in animo habuerunt; quod memoria proditum est. Justinianus noster, que necessario corrigit, quo multis recto Principibus visa erant, ac nullus

Q, eorum

erum ad effectus prodiceret, prolixitatem litium amputasse sibi constitutionibus visus fuit in principi. Confit. de novo Codice faciendo. Et omnia ad brevitatem reducendo, caliginem rectis Judicium definitionibus insistantem genitus extirpare, in Confusat. de Justin. Codice confirmat.

Divus Jacobus cap. 4. ait, Unde contentiones in vobis, nisi ex concupiscentia vestris,

Certe sumus imprudentia dubio litis eventui ac quasi fortuna arbitrio id committere, quod componi per concordiam potest. Expedit ergo, ut litigatur prius controversiam componere inter se, aut virti alicujus boni a quo judicio tenent,

Sapienter ergo Amstelodamenses, ut Scabinorum suorum tribunalia subleventur, & ne de rebus exiguis magnis sumptibus homines litigarent, minorum Judicium subfilia constituerunt, quibus plerumque Scabium unum aut alterum, qui Magistratu abicit, praeſcunt, coram quibus primus cauſe, quæ valorem quadraginta florinorum non excedebant, ventilanda proponebantur; & de planō sine ollo intervenit Advocatorum aut Procuratorum terminabantur. Hæc cum magno successu, magnoque aplausu omnibus albercent, judicium hoc summarium a quadraginta usque ad sexaginta, a sexaginta ad centum, & tandem ad sexcentos usque florinos extensem fuit. Et in his judicis hic fieri procedendi modus servatur, partibus ipsi, nullo foco, nullo quaſto colore, tem de qua lis est, ingenuo proponenib; si ea vel instrumentis, vel testibus vel confessione Adversarii plaga est, statim per sententiam definitum decidunt; si dubia ac intricata, ex quaeritate pro arbitrio eam decidunt, quod cum urbisque partis si approbatione. At si qui nolit eo condescendere, & jure secum agi postulet, aut illico item post summariam examinationem delibetur, aut altius cogitandam pronunciant, ac ulteriores probations exigunt, partibus interim iusta brevis tempus iterum comparare jussi.

Eodem procedendi modo iugia, lites, tixas, injurias, vel gravi admonitione componunt, vel modica maledicta compescunt, pacem Civitatis seruari a civibus severe imperantes. At postmodum simile tribunal rerum nauticarum & bonorum, quæ solvendo non sunt, ut ibi credores quam celerrime quod suum est, consequantur, & sumarie de praferendis suis disponent, et ceterum fuit. Quid ab illius Reipublicæ scriptoribus annotatum est.

Alterum & quidem maximum litium expediendarum 24 remedium ei juris iurandi religio, teste Cajo Jureconsulto in l. 1. D. de jurej. Nam Sacramenti timore contentioſa litigantium instantia compescitur, aī Imperator Justinianus in l. 1. C. de jurej. propter calum. dand. Apud omnines enim populos, & ab omni ex maxima semper vis fuit ius iurandi.

Mens exitari iurejando solet,
Urbina diligenter evite mala;
Culpari amicis, & Deos offendere.
Iuramentum ergo omnis controversia sit finis, & pro veritate habeatur, l. 1. & 2. D. de jurej. Speciem quandam transactionis, maioremque habet authoritatem, quam res iudicata, l. 2. D. de jurej. Solutionis loco creditur, l. 28. §. 1. D. cod. Vim pacti convenit, iudicij & solonionis habet, l. 35. §. idemque, D. cod. Et acceptatio pi simile, perpetuam exceptionem parit, utpote cum interposito eo, ab omni controversia discedatur, l. 40. D. cod. Nam omnis controversia finis est ius iurandum ad confirmationem adhibetur, inquit ipse Apostolus in Epist. ad Hebr. cap. 6. vers. 16. Merito igitur statuitur, nil amplius esse inquirendum, sed male admissi Deo relinqui ultionem, l. ult. D. de jurej.

Claues mortaliis unde
Advenimus, quoties fallaci pectora jurant,
Ita ut posteritas etiam Majorum delicta luceret;
At iuramento quedam est sine nomine proles
Truncam manus & truncam pedes; tamē impate magno.
Advenit, atque omnem rastat stirpemque domumque.
Ratrum autem est de perjurio aut inquieti aut cognoscitam quandam obscurum est, sancte queque pejerat se presumunt; & suo quaque relinquendum Divino iudicio; nec de perjurio inquirendum.

Si autem quis per Deum jurasset, neque se receperisse mutuum, neque sibi solutum, reperta postea syngrapha perjurium patet; ut falsarius coercendus est, Argent. ad ar. 493. At jam olim confutum suis, lites solo litigantium iuramento terminare. Verum caute & considerante procedere debet Iudex sive in exigendo, sive in admittendo iuramento, ob profanum corruptissimo hoc sacculo hominum impetrat. Plures iurantes, qui sapienter petent, quam qui

mittere, sed & ioterdum etiam fructuosum. Jam quidem omnino delictum est in vobis, quia iudicia habetis inter vos. Quare non magis injuriam accipitis; quare non magis fraudem patimini? 1. ad Corin. cap. 6.

Divus Jacobus cap. 4. ait, Unde contentiones in vobis, nisi ex concupiscentia vestris,

Certe sumus imprudentia dubio litis eventui ac quasi fortuna arbitrio id committere, quod componi per concordiam potest. Expedit ergo, ut litigatur prius controversiam componere inter se, aut virti alicujus boni a quo judicio tenent,

Sapienter ergo Amstelodamenses, ut Scabinorum suorum tribunalia subleventur, & ne de rebus exiguis magnis sumptibus homines litigarent, minorum Judicium subfilia constituerunt, quibus plerumque Scabium unum aut alterum, qui Magistratu abicit, praeſcunt, coram quibus primus cauſe, quæ valorem quadraginta florinorum non excedebant, ventilanda proponebantur; & de planō sine ollo intervenit Advocatorum aut Procuratorum terminabantur. Hæc cum magno successu, magnoque aplausu omnibus albercent, judicium hoc summarium a quadraginta usque ad sexaginta, a sexaginta ad centum, & tandem ad sexcentos usque florinos extensem fuit. Et in his judicis hic fieri procedendi modus servatur, partibus ipsi, nullo foco, nullo quaſto colore, tem de qua lis est, ingenuo proponenib; si ea vel instrumentis, vel testibus vel confessione Adversarii plaga est, statim per sententiam definitum decidunt; si dubia ac intricata, ex quaeritate pro arbitrio eam decidunt, quod cum urbisque partis si approbatione. At si qui nolit eo condescendere, & jure secum agi postulet, aut illico item post summariam examinationem delibetur, aut altius cogitandam pronunciant, ac ulteriores probations exigunt, partibus interim iusta brevis tempus iterum comparare jussi.

Eodem procedendi modo iugia, lites, tixas, injurias, vel gravi admonitione componunt, vel modica maledicta compescunt, pacem Civitatis seruari a civibus severelye imperantes. At postmodum simile tribunal rerum nauticarum & bonorum, quæ solvendo non sunt, ut ibi credores quam celerrime quod suum est, consequantur, & sumarie de praferendis suis disponent, et ceterum fuit. Quid ab illius Reipublicæ scriptoribus annotatum est.

Et prudenter supra Tribunalia assensum suum tam transactionibus, quam arbitris accommodant, & compromissa pactaque condemnatione sua ex partium voluntate, firmant; postquam condemnationem, ut aliquis aliquando sit litium finis, nulla in integrum restitutio, nulla reditio, nulla appellatio, nulla revisio conceditur.

Olim apud Athenieses Ordinarius Arbitrorum Magistratus fuit, qui sexaginta annis maiores, quatenus forte designabantur, & ducenti viginti numero, per singulas Tribus distributi in componentis & transigendis controvensis operam utilem & egregiam praestabant.

Et certe virtuperanda non est cogitatio ejus, qui lites excravat, neque factum ejus improbat Prætor, qui aliquando malo re carere, quam sapienter pro ea litigare, l. item se 23. D. de alienat. iudicis mutat. caus. fact. Proverbium omni celebratum fuit, cum licet fugere, ne quare lites. Certe D. Paulus Ep. 1. ad Cor. cap. 6. inter qualitates vere Christianas ibi enumeratas, vult eos esse non litigantes. Et Plautus, Rul'itia est, ait, cui licet bene esse, cum prævertit illibis.

Nulli enim exedit, quod sit nimis promptus ad litigandum, quia dubii sunt litium eveniūs; cui libet ergo bona fide consulendum est, quod proximū sit in nonnullis rebus ad componendum, quam ad contendendum. Præstat certe etiam debitum solvere, quam male litigare.

Honor est honestus, inquit Salomon, qui separat se a contentioneibus, omnes autem stulti miscentur contumelias. Proverb. cap. 10.

Dum saepe credunt obtinere, frequenter succumbunt, Ergo.

Beatus ille, qui procul negotiis &c. Quid si invicem mordetis & commedite, videte ne ab invicem consumagnini, ad Galat. cap. 5. & Eccles. ... Cum di dies ejus doloribus & eruminis pleni sunt, nec per nos item requiescit.

Judicia licet Deus Optimus Maximus instituit, & iudices deligendos expetebit, Deut. cap. 1. Exod. cap. 18. Genes. c. 9. & se ipsum a sudore professus sit, Psalm. 82. Proverb. 8. neque quisquam injuriam pati teneatur, ac bonorum spoliacionem; non excusat rater pronus & facilis litigior de re modica contendens. Boni viri officium esse tradit Cicerio, recedere a liibus, non tantum quantum aequaliter, sed & aliquando plus, quam decet; & certe non modo liberaliter est, paululum non nunquam de jure suo re-

qui omnino non jurent: immo non desunt perditii homines, qui perjurium ipsum sermonis genus putent, esse non criminis.

Quia iurat mens est, nil conjuravimus illas.

Ac

Consilium prudentis animi sententia iurat,

Et nisi iudicis vincula nulla valent.

Sed si nil dedimus preter sine peccato vocem,

Verba suis fringit a viribus orba tenet.

Non ego iuravi; legi iuranti a verba

Jurata lingua est, mente iuravi nihil.

Ac jam olim iuramentum nihil fuisse, quam mantile, quo noxæ quotidiana extergantur, ex Pacuvio refert Gothredus ad l. 1. D. de jurej.

Scriptum autem est; nos perjurabis in nomine meo, ait Dominus Levit. 19. Māth. 5. Et ero testis vel ex maleficiis & perjuris, Malach. 3. Et Zacharias at cap. 5. Maledictio commorabitur in domo iurantis in nomine meo mendaciter, & commorabitur in medio domus eius.

Licet autem juris iurandi contempta Religio satis Deum Optimum Maximum ultorem habeat, non eouique tamē id extendendum, ut peruria dolo malo dicta, præserit si cum alterius damno sint conjuncta, Legibus civilibus puniri nefas sit. Refert Gregorius Tolosanus lib. 50. apud Indos falsum testem extremis digitorum decurari articulis; Germania idem comprobatum; Apud Egypcios capite plesti, tanquam, qui dupli tenebrent sceler, ut qui pictam in Deum violarent, & fidem inter homines tollerent, maximum societas humana vioculum. Ac Nationum fere omnium statutis pena perjurii statuta est. Idque ne a jure quidem Romano omnino absoluere possit ex l. fin. D. de crimin. scellonat. & ex l. si duo 13. D. de jurej.

Inter alia hujus mali remedia, occurrit paucæ Leges, ex quæ ad ungues servata. Ex multitudine enim Legum litium copia abundat: ac in corruptissima Civitate plurime Leges. Fuit illud etym, cum Legislator ne quidem de adulterio cavendum putaret, tanquam ultra fraudis humana terminos posito. Contentionis autem libido, & fradis ingenium excitare Leges, ut majori se artificio instruerent Magistratus.

Leges quippe in Republica ut medicamenta esset debent, & ut nec hac multa & varia prophanent, sic neque illæ. Hinc Plato Leges quam paucissimas promulgandas esse censuit. Apud nognillas gentes cautum erat, ut qui novæ condirent Legis, citra necessitatem, causam daret, & honeste beateque vixerint.

Juſtæ etiam & æquales debent esse Leges, non autem a ranearum telis & rebus similes, quibus debilita illa voluntaria si in eas incidunt, capiuntur, & percutiunt, fortiora vero perputia tela facile elaborantur.

Hinc Anacharsis Solonis studium circa Leges compendit, iritis, quod ridiculum putare, velle, injurias litium ac cupiditate litteris coercere, que nihil ab arantia talis differunt, sicut illæ parvas, & non magnas mascas, scilicet debilitantum & imbecilles detinereant, a potentioribus autem & locupletioribus rumpentur.

Quasi Leges imbecillæ, & tenuem plebeculam cohibeant, ut castigent; potentioribus vero nihil advertere, qui ex arbitrio tollunt, scindunt, abrogant, & refringunt.

Ut non coendas cum viro locuplete, ne forte contra te incidas in manus illius, Eccl. c. 8. Hinc & tituli Codicis. Ne licet potentioribus patrocinium litigantium praestare, lib. 2. C. tit. 14. &c. De his qui potentiorum nomine titulos prædictis affligunt, lib. 2. C. 15. tit. Ut nemo privatus titulus prædictis vel Regia Regis suspendat, lib. 2. C. tit. 16.

Præsumit enim jus nostrum, potentiores munieribus & xeniis corrumpere Judices, & eorum oculos excareare. Ius autem neque inflecti gratia, nec perfungi potentia, nec adulterari peculia debet. Verum hoc deplorando seculo mihi videatur esse tam munitum, quod non violari, aq; expugnari pecunia queat. Horat.

Aurum per medios ire satellites,
Et perrumpere amat saxa, potentius
Igne fulmineo.

Malæ verum examinat omnis.

Corruptus Index.

Quid non argentea quid non corrupti aurum?

Qui majora dabit munera, visitor erit.

Et Eccles. cap. 20. Xenia & dona excæcant oculos Judicum, & quasi mutus in ore avertit correptionem eorum.

Exultate ergo a Judice debet omnino cupiditas; quia muneris excæcant oculos sapientum, & murant verbajstorum Deut. 16. Hinc Justinianus in Novella 8. ait, quod avaritia, omnium sit malorum mater, maxime quando non privatrum, sed Judicium inheret animalibus. Quis enim sine periculo non furetur, quis non latrocinabitur sine reatu, ad administratorem respiciens, illum nanque videns omnia auro vendentem, & præsumens, quia quicquid egerit illicitum, hoc pecunias dando redimens, hinc homicidium & adulterium.

Ne Leges sine causa mutarentur, Solon voluit eas uxibus lignis inscribi, & Romanis in ere.

Lex etiam debet esse brevis, quo facilius ab imperitis te- neatur: velut emissa divinitus vox jubeat, non dispiciat.